

Силабус навчальної дисципліни

**«ПРОБЛЕМИ АНТРОПОГЕНЕЗИ
ТА РАННЬОЇ ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА»**

Галузь знань:	03 - гуманітарні науки.
Спеціальність:	032 — історія та археологія.
Рівень вищої освіти:	третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень.
Освітня кваліфікація:	Доктор філософії.
Форма навчання:	стаціонарна/заочна.
Розробник:	д.і.н., професор – Леонід ЗАЛІЗНЯК.

Кількість кредитів ЄКТС:	3.
Програма навчання:	12 тижнів
Мова викладання:	українська.
Форма оцінювання:	залік.

Обсяг – 90 годин

лекцій 16 годин

семінарів 14 годин

самостійної роботи 60 годин

Київ - 2022

ЗМІСТ

I. Структура дисципліни.

I.1. Анотація дисципліни.

II. Організація навчання.

II.1. Календарно-тематичний план.

II.2. Тематичний план.

II.3. Література для вивчення дисципліни.

II.4. Технічні вимоги для вивчення дисципліни.

III. Форми та методи контролю.

III.1. Результати навчання, методи викладання і форми оцінювання.

III.2. Умови визначення навчального рейтингу дисципліни.

III.3. Критерії оцінювання знань і вмінь з дисципліни.

III.4. Порядок перерахунку показників нормативної 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS.

IV. Політика доброчесності.

I. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

I.1. Анотація дисципліни.

Найдавніше минуле людства припадає на кам'яну добу, з якої починається могутня ріка світової історії. Усі надбання цивілізації тією чи іншою мірою закорінені в епоху каменю. Історія після епохи каменю охоплює менше 1 % тривалості історії людства.

Саме формування людини припадає саме на добу каменю. Критерієм трансформації мавпи в людину було виготовлення перших знарядь праці. Найдавніші знаряддя з каменю з'явилися у Східній Африці близько 2,5 – 3 млн. років тому. Ця подія знаменувала народження людства, початок епохи каменю, як підґрунтя світової історії. Перші людські істоти прийшли в Європу з півдня близько 1 млн. років тому. Розпочавшись у цей час кам'яна доба на території України закінчилася з появою виробів з міді близько 6 тис. років назад.

Мета курсу. Даний курс присвячений цьому гігантському періоду передісторії, який, по суті, був його дитинством, коли формувалися визначальні риси людини та її культури. Кам'яний вік України розглядається на широкому тлі первісності Євразійського та Африканського континентів.

Актуальність курсу. Крім лекцій з актуальних проблем первісної історії людства доби каменю, плануються заняття з практичного знайомства слухачів з оригінальними знахідками українських археологів на стоянках стародавніх мисливців. Актуальність курсу підсилюється надзвичайним багатством України на пам'ятки кам'яної доби.

Міждисциплінарна координація: географія, топографія, економіка, матеріалознавство, палеоекологія, соціологія.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

I.1. Календарно-тематичний план.

теми	заняття	дата
Тема 1. КАМ'ЯНА ДОБА В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА.	Лекція 1	січень
Тема 2. АНТРОПОГЕНЕЗА ТА ПЕРВИННЕ РОЗСЕЛЕННЯ З АФРИКИ.	Лекція 2	січень
Тема 3. ПОХОДЖЕННЯ НОМО SAPIENS У	Лекція 3	січень

СВІТЛІ НОВІТНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ.		
Тема 4. НИЖНІЙ ТА СЕРЕДНІЙ ПАЛЕОЛІТ УКРАЇНИ.	Лекція 4	лютий
Тема 5. ВЕРХНІЙ ПАЛЕОЛІТ УКРАЇНИ.	Лекція 5	лютий
Тема 6. МИСЛИВЦІ ПРИЛЬОДОВИКОВОЇ ЄВРОПИ.	Лекція 6	лютий
Тема 7. МЕЗОЛІТ УКРАЇНИ	Лекція 7	березень
Тема 8. НЕОЛІТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ТА НЕОЛІТ УКРАЇНИ.	Лекція 8	березень
ПРОБЛЕМА АНТРОПОГЕНЕЗИ ТА РОЗСЕЛЕННЯ З АФРИКИ.	Семінар 1	березень
ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЕПОХИ. ОБРОБКА КРЕМЕНЮ ЗА КАМ'ЯНОЇ ДОБИ	Семінар 2	березень
ВЕРХНІЙ ПАЛЕОЛІТ УКРАЇНИ	Семінар 3	квітень
МИСЛИВЦІ ПРИЛЬОДОВИКІВ'Я.	Семінар 4	квітень
СУСПІЛЬСТВО ПЕРВІСНИХ МИСЛИВЦІВ	Семінар 5	квітень
ЛІСОВІ МИСЛИВЦІ МЕЗОЛІТУ	Семінар 6	квітень
НЕОЛІТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ТА НЕОЛІТ УКРАЇНИ	Семінар 7	квітень
Написання дослідницької роботи	Самостійна робота	січень-квітень
Залік		кінець квітня

II.2. Тематичний план.

№ з/п	Теми занять	Кількість годин
Лекція 1	Тема 1. КАМ'ЯНА ДОБА В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА Зародження археології. Від колекціонування, через „чорну” до „білої” археології. Археологія та первісна історія в системі історичних дисциплін. Базові поняття археології: типологія, періодизація, археологічна культура. Література: Археологія України.-Львів: 2005.-тема 1. Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2019, с. 29-220 Чмихов М.О.,Кравченко Н.М.,Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України.-К.,1992. Станко В.Н., Гладких М.І., Сеґеда С.П. Історія первісного суспільства.-К.,1999.-С.26-34 Бунятян К.П. Давнє населення України.-К., 1999.-С.15-43. Шовкопляс І.Г. Основи археології.- К., 1971.	2 год.
Лекція 2	Тема 2. АНТРОПОГЕНЕЗА ТА ПЕРВИННЕ РОЗСЕЛЕННЯ З АФРИКИ	2 год.

	Пошуки пращура: від Адама до мавпи. Періодизація історії життя на Землі. Природні передумови появи людства. Африка – колыска людства. Велике зледеніння в передісторії людства. Визначальні фактори антропогенезу та спосіб життя ранніх гомінід. Головні етапи антропогенезу, форми людських істот та особливості їх матеріальної культури: австралопітеки, людина вміла, пітекантроп. Розселення з Африки. Первинне заселення Європи та України. Література: Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2019. Археологія України.-Львів:2005.-тема 2 Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012. Залізник Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.9-22. Давня історія України.- Т.1.- К., 1997.-С.17-30. История первобытного общества.- Т.1.- М., 1983.- С.33- 420. Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства.-К.,1999.-С.35-98 Сегеда С.П. Основи антропології.- К., 1995.-С.85-114. Сегеда С.П. Антропологія.- К.:Львів, 2009.-С.124-199..	
Лекція 3	Тема 3. ПОХОДЖЕННЯ НОМО SAPIENS У СВІТЛІ НОВІТНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ Неандерталець – батько чи альтернатива людині розумній? Сенсаційні відкриття генної антропології. Вулкан Тоба та проблема «пляшкового горла» в антропогенезі. Початок формування рас. Етапи формування мисливських суспільств кам'яної доби. Первісне стадо архантропів та первісна община палеантропів. Визначальна роль екзогамії у формуванні Номо sapiens. Сім'я, як відтворювальна ланка первісності. Община – виробниче об'єднання. Плем'я – шлюбна спільнота первісності. Механізм функціонування та демографія мисливських суспільств. Література: Археологія України.-Львів:2005.-тема 3, 4.- с.43-45, 63, 64. Залізник Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.69-81. Залізник Л.Л.Население Полесья в мезолите.- К., 1991.-С.95-98, 130-136. Залізник Л.Л. Передісторія України X-V тис. до н.е.- К., 1998.-с.38-60. Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Станко В.Н.,М.І.Гладких, С.П.Сегеда. Історія первісного суспільства.-К.,1999.-С.99-204 Hassan T. Demographic Archaeology.- N.Y., 1981.-301 p.	2 год.
Лекція 4	Тема 4. НИЖНІЙ ТА СЕРЕДНІЙ ПАЛЕОЛІТ УКРАЇНИ Ознаки штучного розщеплення кременю. Розвиток техніки обробки кременю. Розселення архантропів та проблема первинного заселення території України. Найдавніші люди в Україні та їх матеріальна культура. Регіони раннього палеоліту України: Крим, Закарпаття, Подністрів'я, Донбас. Пам'ятки раннього палеоліту України. Стоянка Королеве. Характерні особливості розколювання кременю в ранньому палеоліті.	2 год.

	Характерні особливості розколювання кременю в середньому палеоліті. Мустьєрська та левалуазька техніки обробки кременю. Мустьєрські стоянки (Кіік-Коба, Ак-Кая, Старосілля, Кобазі, Антонівка, Рихта) та культурні традиції мустьє Література: Археологія України.-Львів:2005.-тема 3. Залізняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019 Залізняк Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.9-22. Давня історія України.- Т.1.- К., 1997.-С.17-30. Археологія Украинской ССР.-Т.І.-К., 1985.-С.12-53. Степанчук В.Н. Нижний и средний палеолит Украины.-Черновцы,2006.-463с. Чабай В.П. Средний палеолит Крыма.-Симферополь, 2004.-324 с. Гладили В.Н. Проблемы раннего палеолита Восточной Европы.- К., 1976.-229 с. Колосов Ю.Г. Мустьерские стоянки района Белогорска.- К., 1983.- 207 с.	
Лекція 5	Тема 5. ВЕРХНІЙ ПАЛЕОЛІТ УКРАЇНИ Пізній палеоліт як епоха. Поява Homo sapiens в Європі. Особливості техніки обробки каменю у пізньому палеоліті. Періодизація верхнього палеоліту України. Традиції обробки кременю Європи: Селет, Ориньяк, Гравет, Епігравет. Дві зони та головні археологічні культури пізнього палеоліту України. Балтійська провінція: культури Лінгбі, Свідер, Красносілля. Надчорноморська провінція: культури Осокорівка, Шан-Коба. Фінальний палеоліт – доба катастрофічних повенів та перших археологічних культур. Поява етнічної диференціації людства. Література: Археологія України.-Львів:2005.-тема 4, с.65-73. Залізняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Залізняк Л.Л. Передісторія України Х-V тис. до н.е.- К., 1998.- С.32-37, 112-138. Залізняк Л.Л. Періодизація та культурна диференціація верхнього палеоліту України // Археологія.- 2010.- №4.- С.4-13. Археологія Украинской ССР.-Т.І.-К., 1985.- С.54-82 Давня історія України.- Т.1.- К., 1997.-С.51-113. Палеолит СССР. – М.: Наука, 1984.- С.161-366. Ефименко П.П. Первобытное общество.- К., 1953.-С.320-566. Шовкопляс И.Г. Мезинская стоянка. – К., 1965. – 326 с. Пидопличко И.Г. Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине.- К., 1969. Лобановський Б.Б. На скелях та в глибині печер. – К., 1971, - с. 3-144. Залізняк Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989.- 173 с.	2 год.
Лекція 6	Тема 6. МИСЛИВЦІ ПРИЛЬОДОВИКОВОЇ ЄВРОПИ Велике зледеніння в первісній історії людства. Природа прильодо-викової Європи. Колективне полювання на стадних трав'янистих – основа існування прильодовикових мисливців. Господарсько-культурні типи мисливців на мамонтів, бізонів, північних оленів, гірських прильодовикових мисливців. ГКТ та	2 год.

	принципи комплексної палеоісторичної реконструкції із залученням етнографічних даних. Література: Залізняк Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.23-55. Залізняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Археологія України.-Львів:2005.-тема 4.-с.53-64. Залізняк Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989.-С.90-108. Залізняк Л.Л. Передісторія України Х-V тис. до н.е.- К., 1998.- С.60-111. Давня історія України.- Т.1.-К., 1997.-С.51-113. Залізняк Л.Л. Найдавніше минуле України.-К., 1997.-С.22-64. Пидопличко И.Г.Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине.- К., 1969.- 162 с. История первобытного общества.- Т.2.- М., 1986.-С.453-460. Binford L.B. Nunamiut Ethnoarchaeology. – N.Y., 1978. – 509 p..	
Лекція 7	Тема 7. МЕЗОЛІТ УКРАЇНИ Біллінгенська катастрофа та формування сучасних природно-кліматичних умов. Особливості обробки кременю в мезоліті. Мезолітичні культури, як рештки етнічних спільнот первісності. Балтійсько-поліська та надчорноморська зони мезоліту України. Мезолітичні культури Полісся (Кудлаївка, Яніславиця, Пісочний Рів) та Надчорномор'я (Зимівники, Кукрек, Мурзак-Коба, Гребеники, Донецька). Характеристика пам'яток мезолітичної доби в Україні. Мезолітичні могильники Надпоріжжя. Мистецтво мезоліту. Лісові мисливці мезоліту. Нестадні лісові травояди – як об'єкт мисливського промислу. Мезоліт – доба лісових мисливців з луком та стрілами. Спосіб життя мезолітичних мисливців за даними археології та етнографії. Господарсько-культурні типи мезоліту України. Лук, стріли і криза мисливського господарства. Річний господарський цикл лісових мисливців. Література: Залізняк Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.-С.56-68. Залізняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Археологія України.-Львів:2005.-тема 5.-с.74-80. Залізняк Л.Л. Население Полесья в мезолите.- К., 1991.- С.57-140. Залізняк Л.Л. Передісторія України Х-V тис. до н.е.- К., 1998.-с.86-111. Нужный Д.Ю. Развитие микролитической техники в кам'яному віці.- К.,1992.-186 с. Clark G. The stone age settlement of Scandinavia.–Cambridge university press,1975.–282 p.	2 год.
Лекція 8	Тема 8. НЕОЛІТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ТА НЕОЛІТ УКРАЇНИ Природні зміни в післяльодовикову добу. Криза мисливського господарства. Поняття неоліт та неолітичної революції. Зародження землеробства та скотарства. Три центри неолітизації Близького Сходу та розселення найдавніших землеробів. Неолітизація Європи – Балкан, Подунав'я, Центральної Європи. Чотири хвилі неолітичних мігрантів з Подунав'я на південний захід України. Трипільська культура: витоки та роль в давній історії України. Балканська неолітична протоцивілізація та	2 год.

	аборигени Європи на рубежі мезоліту та неоліту. Проблема чорноморського потопу. Неоліт, як епоха на території України. Роль мезолітичного підґрунтя в неолітизації України. Південно-західна та північно-східна зони неоліту України. Пам'ятки, матеріальна культура, господарство. Неолітичні культури: буго-дністровська, лінійно-стрічкової кераміки, сурська, дніпро-донецька, німанська, ямково-гребінцевої кераміки. Мистецтво неоліту України. Неолітичні могильники Подніпров'я. Трипільська та мариупольська культури. Література: Археология Украинской ССР.-Т.І.-К., 1985.- 110-187. Залізник Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.-С.82-95. Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Археология України.-Львів:2005.-тема 6.-с.90-94. Залізник Л.Л. Передісторія України Х-V тис. до н.е.- К., 1998.- С.226-247. Залізник Л.Л. Найдавніше минуле України.-К., 1997.- С.65-80. Залізник Л.Л. Чорноморський потоп та його археологічні наслідки // Археологія, 2005, №3, С.3-12. Даниленко В.Н. Неолит Украины.- К., 1969.- 260 с. Давня історія України.- Т.1.-К., 1997.- С.157-228. Бунятян К.П. Давнє населення України.-К., 1999.-С.90-110. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу.-К., 1996. Непріна В.И. Неолит ямочно-ребенчатой керамики на Україні.- К.,1976.-150с Телегін Д.Я. Дніпро-Донецька культура.- К.,1968.- 258 с. Телегін Д.Я. Неолитические могильники мариупольского типа. – К.,1991.- 92 с. Телегін Д.Я., Титова Е.Н. Поселения днепро-донецкой этнокультурной общности эпохи неолита.- К., 1998.- 142 с.	
Семінар 1	ПРОБЛЕМА АНТРОПОГЕНЕЗИ ТА РОЗСЕЛЕННЯ З АФРИКИ 1. Кам'яна доба в історії людства. 2. Природні передумови олюднення мавп. 3. Головні етапи антропогенезу. 4. Розселення з Африки та заселення України 5. Неандертальці та проблема формування Homo sapiens. Література: Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2019. Археология України.-Львів:2005.-тема 2 Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012. Залізник Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.9-22. Давня історія України.- Т.1.- К., 1997.-С.17-30. История первобытного общества.- Т.1.- М., 1983.- С.33- 420. Станко В.Н., Гладких М.И., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства.-К.,1999.-С.35-98 Сегеда С.П. Основи антропології.- К., 1995.-С.85-114. Сегеда С.П. Антропологія.- К.:Львів, 2009.-С.124-199.	2 год.
Семінар 2	ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЕПОХИ. ОБРОБКА КРЕМЕНЮ ЗА КАМ'ЯНОЇ ДОБИ	2 год.

	1. Періодизація кам'яної доби. 2. Ознаки штучного розколювання кременю. 3. Технологія обробки кременю в ранньому та середньому палеоліті. 4. Особливості обробки кременю у пізньому палеоліті. 5. Технологія мезоліту та неоліту. Література: Археологія України.-Львів:2005.-тема 3. Залізняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019 Залізняк Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.9-22. Давня історія України.- Т.1.- К., 1997.-С.17-30. Археология Украинской ССР.-Т.І.-К., 1985.-С.12-53. Степанчук В.Н. Нижний и средний палеолит Украины.-Черновцы,2006.-463с. Чабай В.П. Средний палеолит Крыма.-Симферополь, 2004.-324 с. Гладили В.Н. Проблемы раннего палеолита Восточной Европы.- К., 1976.-229 с. Колосов Ю.Г. Мустьерские стоянки района Белогорска.- К., 1983.- 207 с.	
Семінар 3	ВЕРХНІЙ ПАЛЕОЛІТ УКРАЇНИ 1. Верхній палеоліт як епоха. 2. Періодизація пізнього палеоліту України: Орін'як, Гравет, Селет, Епігравет. 3. Фінальнопалеолітичні культури та провінції України: Лінгбі, Свідер, 4. Красносілля та Осокорівка, Шан-Коба, Епігравет. Література: Археологія України.-Львів:2005.-тема 4, с.65-73. Залізняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Залізняк Л.Л. Передісторія України X-V тис. до н.е.- К., 1998.- С.32-37, 112-138. Залізняк Л.Л. Періодизація та культурна диференціація верхнього палеоліту України // Археологія.- 2010.- №4.- С.4-13. Археология Украинской ССР.-Т.І.-К., 1985.- С.54-82 Давня історія України.- Т.1.- К., 1997.-С.51-113. Палеолит СССР. – М.: Наука, 1984.- С.161-366. Ефименко П.П. Первобытное общество.- К., 1953.-С.320-566. Шовкопляс И.Г. Мезинская стоянка. – К., 1965. – 326 с. Пидопличко И.Г. Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине.- К., 1969. Лобановський Б.Б. На скелях та в глибині печер. – К., 1971, - с. 3-144. Залізняк Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989.- 173 с.	2 год.
Семінар 4	МИСЛИВЦІ ПРИЛЬОДОВИКІВ'Я 1. Принципи комплексної палеоісторичної реконструкції із залученням етнографічних даних. 2. Природа прильодовиків'я.	2 год.

	3. Моделі адаптації прильодовикової Європи: мисливці на мамонтів, бізонів, північних оленів Література: Залізник Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.23-55. Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Археологія України.-Львів:2005.-тема 4.-с.53-64. Залізник Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989.-С.90-108. Залізник Л.Л. Передісторія України Х-V тис. до н.е.- К., 1998.- С.60-111. Давня історія України.- Т.1.-К., 1997.-С.51-113. Залізник Л.Л. Найдавніше минуле України.-К., 1997.-С.22-64. Пидопличко И.Г.Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине.- К., 1969.- 162 с. История первобытного общества.- Т.2.- М., 1986.-С.453-460. Binford L.B. Nunamiut Ethnoarchaeology. – N.Y., 1978. – 509 p.	
Семінар 5	СУСПІЛЬСТВО ПЕРВІСНИХ МИСЛИВЦІВ 1. Первісне стадо архантропів та община палеантропів. 2. Екзогамія і формування Homo sapiens. 3. Сім'я, община та плем'я у Homo sapiens. 4. Екзогамія та виникнення найдавніших етнічних спільнот. Література: Залізник Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.- С.23-55. Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Археологія України.-Львів:2005.-тема 4.-с.53-64. Залізник Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989.-С.90-108. Залізник Л.Л. Передісторія України Х-V тис. до н.е.- К., 1998.- С.60-111. Давня історія України.- Т.1.-К., 1997.-С.51-113. Залізник Л.Л. Найдавніше минуле України.-К., 1997.-С.22-64. Пидопличко И.Г.Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине.- К., 1969.- 162 с. История первобытного общества.- Т.2.- М., 1986.-С.453-460. Binford L.B. Nunamiut Ethnoarchaeology. – N.Y., 1978. – 509 p.	2 год.
Семінар 6	ЛІСОВІ МИСЛИВЦІ МЕЗОЛІТУ 1. Катастрофічні повені кінця льодовиків'я: чорноморський потоп, полісько-дніпровська та білінгенська катастрофи. 2. Природні зміни на рубежі плейстоцену та голоцену. 3. Спосіб життя лісових мисливців. 4. Балтійсько-поліська зона мезоліту України. Культури: Кудлаївка, Яніславиця, Пісочний Рів. 5. Надчорноморська зона мезоліту України. Культури: Зимівники, Кукрек, Мурзак-Коба, Гребеники, Донецька. 6. Могильники Надпоріжжя Література: Залізник Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.-С.56-68. Залізник Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019.	2 год.

	Археологія України.-Львів:2005.-тема 5.-с.74-80. Зализняк Л.Л. Население Полесья в мезолите.- К., 1991.- С.57-140. Зализняк Л.Л. Передісторія України X-V тис. до н.е.- К., 1998.- с.86-111. Нужний Д.Ю. Розвиток мікролітичної техніки в кам'яному віці.- К.,1992.-186 с. Clark G. The stone age settlement of Scandinavia.-Cambridge university press,1975.-282 p.	
Семінар 7	НЕОЛІТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ТА НЕОЛІТ УКРАЇНИ 1. Природні зміни в післяльодовикову добу та криза мисливського господарства. 2. Неолітична революція та зародження землеробства і скотарства. 3. Неолітизація Європи та п'ять хвиль неолітичних мігрантів в Україну. 4. Південно-західна провінція неоліту України. Культури: буго-дністровська, лінійно-стрічкової кераміки, сурська. 5. Північно-східна провінція неоліту України. Культури: дніпро-донецька, німанська, ямково-гребінцевої кераміки. 6. Трипільська культура: витоки та роль в давній історії України. 7. Неолітичні могильники Подніпров'я. Література: Археологія Украинской ССР.-Т.І.-К., 1985.- 110-187. Зализняк Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999.-С.82-95. Зализняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019. Археологія України.-Львів:2005.-тема 6.-с.90-94. Зализняк Л.Л. Передісторія України X-V тис. до н.е.- К., 1998.- С.226-247. Зализняк Л.Л. Найдавніше минуле України.-К., 1997.- С.65-80. Зализняк Л.Л. Чорноморський потоп та його археологічні наслідки // Археологія, 2005, №3, С.3-12. Даниленко В.Н. Неолит Украины.- К., 1969.- 260 с. Давня історія України.- Т.1.-К., 1997.- С.157-228. Бунятян К.П. Давнє населення України.-К., 1999.-С.90-110. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу.-К., 1996. Неприна В.И. Неолит ямочно-гребенчатотой кераміки на Україні.-К.,1976.-150с Телегін Д.Я. Дніпро-Донецька культура.- К.,1968.- 258 с. Телегин Д.Я. Неолитические могильники мариупольского типа. – К.,1991.- 92 с. Телегин Д.Я., Титова Е.Н. Поселения днепро-донецкой этнокультурной общности эпохи неолита.- К., 1998.- 142 с..	2 год.
Самостійна робота	• підготовка наукової доповіді; • наукова стаття за темою дисертаційного дослідження обсягом 0,5 - 1 д.а. МЕТА І ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ Головна мета проведення самостійної роботи полягає у необхідності більш широкого огляду тематики курсу з	60 год.

	використанням матеріалів періодичних видань, наукових праць, монографій з окремих питань дисципліни. Важливою складовою самостійної роботи аспірантів є виконання індивідуальних робіт. Виконання індивідуальних робіт має на меті: ☐ закріплення знань теоретичного курсу; ☐ набуття навичок критичного аналізу джерел ☐ опанування вітчизняної й зарубіжної літератури із проблематики.	
--	---	--

II.3. Література для вивчення дисципліни.

Для підготовки до семінарів та написання рефератів аспіранти можуть користуватися літературою наявною у Науковій бібліотеці Інституту археології НАН України, та [Електронною бібліотекою ВГО «Спілка археологів України»](#). Курс забезпечений посібниками та базовою літературою вказаною до кожного лекційного та семінарського заняття.

Археологія Беларусі.- Т.1.- Каменні і бронзові веки.- Мінск, 1998.

Археология Украинской ССР.-Т.І.-К., 1995.

Археологія України. - Либідь:2005.

Бунятян К.П. Давнє населення України.-К., 1999.

Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України.- К.,1994. -с.36-49.

Гамкрелідзе Т.В., Иванов В.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы.-Т.1, 2.-Тбилиси, 1984.

Гладили В.Н. Проблемы раннего палеолита Восточной Европы.- К., 1976.

Давня історія України.-т.1.-К., 1997.

Даниленко В.Н. Неолит Украины.- К., 1969.

Ефименко П.П. Первобытное общество.- К., 1953.

Зализняк Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989.

Зализняк Л.Л.Население Полесья в мезолите.- К., 1991.

Зализняк Л. Л. Нариси стародавньої історії України.-К., 1994.

Зализняк Л.Л. Найдавніше минуле України.-К., 1997.

Зализняк Л. Л. Первісна історія України.- К., 1999

Зализняк Л.Л. Передісторія України Х-V тис. до н.е.- К., 1998.

Зализняк Л.Л. Чорноморський потоп та його археологічні наслідки // Археологія, 2005, №3, С.3-12.

Зализняк Л.Л. Фінальний палеоліт північного заходу Східної Європи.- К., 1999.

Зализняк Л.Л. Полісько-Дніпровська катастрофа фінального палеоліту з позиції археології // Археологія. – 2008. – № 3. – С.5-10.

Зализняк Л.Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки // Кам'яна доба України. – Вип.11. – 2008. – С.96-115.

Зализняк Л.Л. Періодизація та культурна диференціація верхнього палеоліту України // Археологія, 2010, №4, С.3-18.

Зализняк Л.Л. Стародавня історія України.-К.:Темпора, 2012, 2019.

Колосов Ю.Г. Мустьерские стоянки района Белогорска.- К., 1983.

Колосов Ю.Г., Степанчук В.Н., Чабай В.П. Ранний палеолит Крыма.- К., 1993.

Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу.-К., 1996.

Леви-Брюль Л. Первобытное мышление. – Л., 1954.

Неприна В.И. Неолит ямочно-гребенчатой керамики на Україні.- К., 1976.

Нужний Д.Ю. Розвиток мікролітичної техніки в кам'яному віці.- К., 1992

Оленковский Н.П. Поздний палеолит и мезолит Нижнего Днестра.–Херсон,1991.

- Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів.-К., 1994
- Пидопличко И.Г. Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине.- К., 1969.
- Римантене Р.К. Палеолит и мезолит Литвы. – Вильнюс: Минтис, 1971.
- Сегеда С.П. Основи антропології.- К., 1995
- Сегеда С.П. Антропологія.- К.:Либідь, 2009.
- Семенов С.А. Первобытная техника // МИА.- 1957.- № 54.
- Смирнов С.В. Палеоліт Дніпровського Надпоріжжя. – К.: Наукова думка, 1973.
- Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства.-К.,1999.
- Степанчук В.Н. Нижний и средний палеолит Украины.-Черновцы, 2006.-463 с.
- Телегін Д.Я. Дніпро-Донецька культура.- К.,1968.
- Телегін Д.Я. Мезолітичні пам'ятки України.- К., 1982.
- Телегін Д.Я. Неолитические могильники мариупольского типа. – К., 1991.
- Телегін Д.Я., Титова Е.Н. Поселения днепро-донецкой этнокультурной общности эпохи неолита.- К., 1998.
- Чабай В.П. Средний палеоліт Крыма.-Симферополь, 2004.-324 с.
- Черныш А.П. Палеолит и мезолит Поднестровья. – М.: Наука, 1973.
- Черныш О.П. Стародавнє населення Подністров'я в добу мезоліту. –К., 1975.
- Черняускі М.М. Неоліт Беларускага Понямоння. –Минск, 1979.
- Чмихов М.О.,Кравченко Н.М.,Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України.- К.,1992.
- Шовкопляс И.Г. Мезинская стоянка. – К., 1965.
- Шовкопляс И.Г. Основи археології.- К., 1971.
- Binford L.B. Nunamiut Ethnoarchaeology. – N.Y., 1978.
- Clark G. The stone age settlement of Scandinavia.–Cambridge university press,1975.
- Child G. The Aryans.-N.Y. 1926.
- Hassan T. Demographic Archaeology.- N.Y., 1981.
- Kozłowski J.K., Kozłowski S.K. Pradzieje Europy od 40 do 4 tysiąclecia p.n.e.-Warszawa,1975.
- Mallory J. In Search of Indo-Europeans.- London, 1989.
- Prahistoria ziem Polskich. Paleolit i mesolit. – T.1. – Warszawa: PAN, 1975.
- Taute W. Die Stielspitzen – Gruppen im nordlichen Mitteleuropa. – Koln-Graz,1968.
- Zaliznyak L.L. The swidrian reindeer hunters of Eastern Europe. – Wilkau-Hasslau, 1995.
- Zaliznyak L.L. Mesolithic forest hunters in Ukrainian Polessye. – Oxford, 1997.

II.4. Технічні вимоги для вивчення дисципліни.

Викладач курсу рекомендує користуватись відкритим програмним забезпеченням (*open-source software*). Зокрема:

1. Текстовий редактор (письмові роботи приймаються в форматі doc, odt). Приклад – компоненти LibreOffice.
2. Бібліоменеджер для роботи з списками літератури та бібліографічними посиланнями. Приклад — Zotero.

Комунікація що до процесу навчання здійснюється через офіційну поштову скриньку викладача. На поштову адресу надсилаються електронні документи (файли практичної роботи та письмового завдання/есе). Час відповіді на лист — до 24 години. Листи і повідомлення можуть бути не опрацьовані у вихідні та святкові дні, а також в період з 21-00 до 9-00.

III. ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль знань здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня засвоєння аспірантами певних розділів (тем) навчальної програми, пошуку й критичного аналізу його-джерел. Формами поточного контролю є семінарське опитування, заслуховування доповідей, дискусії; письмова дослідницька робота. Поточний контроль

передбачає оцінювання кожного виду робіт, зазначених в «Умовах визначення навчального рейтингу», та здійснюється у відповідності до визначених критеріїв (див. наступний розділ). Мета поточного контролю – оцінити ступінь засвоєння теоретичного і практичного матеріалу та рівень знань аспірантів з відповідних частин дисципліни.

Рівень поточних знань оцінюється в балах по кожному із передбачених видів практичних завдань окремо:

- ☐ відповіді, участь у дискусії на практичних заняттях;
- ☐ письмові творчі (індивідуальні) роботи;
- ☐ підготовка і презентація дослідницької письмової роботи.

Згідно до методики рейтингової оцінки поточний рейтинг аспіранта розраховується як сума балів за всіма видами практичних завдань і нараджується протягом семестру.

Аспіранти, поточні знання яких оцінені на “незадовільно” (0-40 балів), вважаються не атестованими і до екзамену з дисципліни не допускаються. аспіранти, які за роботу в семестрі та на екзамені набрали 41-59 балів мають право на перескладання.

Самостійна робота. Головна мета проведення самостійної роботи полягає у необхідності більш широкого огляду тематики курсу з використанням матеріалів періодичних видань, наукових праць, монографій з окремих питань дисципліни.

Важливою складовою самостійної роботи аспірантів є виконання індивідуальних робіт. Виконання індивідуальних робіт має на меті:

- ☐ закріплення знань теоретичного курсу;
- ☐ напрацювання навичок критичного аналізу джерел
- ☐ опанування вітчизняної й зарубіжної літератури із проблематики.

Вимоги до письмової дослідницької роботи.

Тему письмової роботи обирає аспірант, обов’язково погоджуючи її з викладачем. Письмова робота – самостійне дослідження питання/проблеми аспірантом, що демонструє його аналітичні здібності та вміння доходити самостійних висновків. Дослідник повинен поставити перед собою чітку мету та завдання, які намагатиметься розв’язати. Письмова робота не може бути переказом, реферуванням однієї або декількох праць. Письмова робота повинна передовсім базуватися на роботі з літературою (офіційні документи, монографічні видання, періодика та матеріали архівних фондів; візуальними джерелами: матеріалами археологічних колекцій). Заохочується посилання на/дискусія з лекційним матеріалом.

Обсяг письмової роботи: 0.5–1 авторського друк. аркуша (20.000-40.000) друкованих знаків з урахуванням пробілів та тексту посилань).

Вимоги до виносів: обов’язково робляться посилання на кожен цитату, що зустрічається в тексті, на кожен наведений факт (дата, подія, статистичні дані), що не є загальновідомим чи залишається дискусійним. Забороняється робити посилання на літературу/джерела, що не опрацьовуються аспірантом у ході дослідження. Будь-яка “прихована цитата”, тобто дослівна передача тексту без лапок (у тому числі в перекладі з іноземної мови), є плагіатом. Аспірант, плагіат якого у роботі доведений, отримує 0 балів за залік.

До списку джерел і літератури вносяться всі опрацьовані тексти, навіть якщо аспірант не робить на них посилань. Оцінюється не кількість опрацьованих джерел, а якість роботи з ними. Критерії оцінювання: вибір цікавої/дискусійної/проблемної теми; повнота її розкриття через досягнення поставленої мети й розв’язання сформульованих завдань; вміння працювати з джерелами, критично аналізувати їх; володіння історичною літературою та лекційним матеріалом; самостійність і глибина висновків.

Роботу слід надіслати на пошту викладача не пізніше ніж за 48 годин до заліку.

Орієнтовні теми для самостійної дослідницької роботи:

1. Головні етапи антропогенезу.
2. Проблема появи Homo sapiens.
3. Африка – батьківщина людства
4. Пітекантропи і їх місце в антропогенезі.
5. Місце неандертальця в антропогенезі

6. Походження *Homo sapiens* за даними новітніх досліджень
7. Первинне заселення Європи та України людськими істотами.
8. Найдавніші форми суспільства.
9. Екзогамія та виникнення найдавніших етнічних спільнот.
10. Природа прильодовиків'я.
11. Природні зміни на рубежі плейстоцену та голоцену та криза мисливського господарства.
12. Мисливці на мамонтів, бізонів, північних оленів.
13. Господарсько-культурні типи мисливських суспільств.
14. Періодизація кам'яної доби.
15. Технологія обробки кременю в ранньому палеоліті.
16. Обробка кременю в середньому палеоліті
17. Особливості обробки кременю у пізньому палеоліті.
18. Технологія обробки кременю мезоліту та неоліту.
19. Ранній палеоліт України: культурна диференціація.
20. Періодизація верхнього палеоліту України.
21. Селет, Орін'як, Гравет, Епігравет.
22. Фінальний палеоліт України: культурне членування.
23. Доба катастроф у первісній історії Європи.
24. Полісько-Дніпровська повінь
25. Білінгенська катастрофа
26. Проблема чорноморського потопу
27. Заселення півночі Східної Європи. Постсвідер.
28. Лісові мисливці мезоліту
29. Балтійсько-поліська зона мезоліту України.
30. Надчорноморська зона мезоліту України.
31. Мезолітичні могильники Надпоріжжя.
32. Неолітична революція та зародження землеробства і скотарства.
33. Три центри неолітизації Близького Сходу та розселення найдавніших землеробів.
34. Неолітизація Європи та чотири хвилі неолітичних мігрантів в Україну.
35. Трипільська культура: витоки та роль в давній історії України.
36. Балканська неолітична протоцивілізація та аборигени Європи
37. Південно-західна провінція неоліту України.
38. Північно-східна провінція неоліту України.
39. Буго-дністровська культура.
40. Культура лінійно-стрічкової кераміки в Україні.
41. Культура неоліту ямково-гребінцевої кераміки.
42. Трипільська культура.
43. Неолітичні могильники маріупольського типу.
44. Багатоваріантність розвитку людства за кам'яної доби.

Підсумковою формою контролю є залік.

Підсумковий контроль знань здійснюється шляхом складання письмового заліку.

До заліку допускаються аспіранти, які мають необхідний рівень поточних знань.

Залік проводиться в письмовій, за завданнями які складені на основі програми курсу та мають однаковий рівень складності.

На заліку аспірантам буде запропоновано дати розгорнуті відповіді на 3 обов'язкові запитання однакової складності, які вимагають вдумливого критичного опрацювання матеріалу усього курсу та додаткові запитання – максимально 30 балів.

За результатами складання заліку якість підсумкових знань аспіранта оцінюється за рейтинговою системою та трансформується в національну шкалу та шкалу ECTS.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. • Природні передумови та умови олюднення мавп.

2. Головні етапи антропогенезу
3. Африка – батьківщина людства.
4. Розселення з Африки та заселення континентів
5. Австралопітеки і *Homo habilis*
6. Пітекантропи і їх місце в антропогенезі.
7. Неандертальці: походження, морфологія, культура.
8. Місце неандертальця в антропогенезі за даними новітніх досліджень
9. Походження *Homo sapiens* за даними новітніх досліджень
10. Феномен “пляшкового горла” в генезі *Homo sapiens*.
11. Конкуренція *Homo sapiens* з неандертальцями в Європі і феномен ориньяцької культури.
12. Заселення України та найдавніші людські істоти в Україні.
13. Етапи розвитку суспільств кам’яної доби.
14. Первісне стадо архантропів та община палеантропів
15. Екзогамія і формування *Homo sapiens*.
16. Сім’я, община та плем’я у *Homo sapiens*.
17. Екзогамія та виникнення найдавніших етнічних спільнот.
18. Принципи комплексної палеоісторичної реконструкції із залученням етнографічних даних.
19. Природа прильодовиків’я.
20. Моделі адаптації прильодовикової Європи: мисливці на мамонтів, бізонів, північних оленів, мисливці прильодовикових гір.
21. Природні зміни на рубежі плеїстоцену та голоцену.
22. Моделі адаптації мисливців мезоліту: мисливці лісові, гірські, степові, лісо-степові, річкових узбереж.
23. Епоха раннього палеоліту.
24. Епоха пізнього палеоліту.
25. Епоха мезоліту.
26. Епоха неоліту.
27. Ознаки штучного розколювання кременю.
28. Технологія обробки кременю в ранньому палеоліті.
29. Особливості обробки кременю у пізньому палеоліті.
30. Технологія обробки кременю мезоліту та неоліту.
31. Регіони та типи індустрій раннього палеоліту України.
32. Періодизація пізнього палеоліту: Оріньяк, Селет, Гравет, Епігравет.
33. Область культур з наконечниками стріл на пластинах (Лінгбі, Аренсбург, Красносілля, Свідер).
34. Заселення півночі Східної Європи. Постсвідер.
35. Культури фінального палеоліту півдня України Шан-Коба, Осокорівка.
36. Катастрофічні повені кінця льодовикової доби (Полісько-дніпровська, Білінгенська).
37. Чорноморський потоп.
38. Природні зміни в післяльодовикову добу
39. Балтійсько-поліська зона мезоліту України. Культури: Кудлаївка, Яніславиця, Пісочний Рів.
40. Надчорноморська зона мезоліту України. Культури: Зимівники, Донецька, Кукрек, Мурзак-Коба, Гребеники.
41. Мезолітичні могильники Надпоріжжя: Волоський, Василівський I, III.
42. Криза мисливського господарства.
43. Неолітичної революції та зародження землеробства і скотарства.
44. Три центри неолітизації Близького Сходу та розселення найдавніших землеробів.
45. Неолітизація Європи та чотири хвилі неолітичних мігрантів в Україну.
46. Трипільська культура: витоки та роль в давній історії України.

47. Балканська неолітична протоцивілізація та аборигени Європи на рубежі мезоліту та неоліту.
48. Південно-західна провінція неоліту України. Культури: буго-дністровська, лінійно-стрічкової кераміки, сурська.
49. Північно-східна провінція неоліту України. Культури: дніпро-донецька, німанська, ямково-гребінцевої кераміки.
50. Неолітичні могильники Подніпров'я. Маріупольська культура.
51. Балканський землеробський і балтійський мисливський світи мезолітичної Європи.

III.1. Результати навчання, методи викладання і форми оцінювання.

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
РН 02 Знання методів наукових досліджень та вміння їх використовувати на належному рівні; вміння вишукувати, опрацьовувати, аналізувати та синтезувати отриману інформацію (архівні джерела, наукові статті, науково-аналітичні матеріали, бази даних тощо).	Виконання аспірантами самостійних завдань. Методична організація та самоорганізація аспірантами читання та критичного аналізу фахової літератури. Написання аспірантами письмової роботи.	Перевірка якості читання та критичного аналізу аспірантами фахової літератури. Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 03 Знання теорії і розуміння методології системного аналізу, принципів застосування системного підходу при дослідженні соціально-економічних процесів та явищ, вміння використовувати методологію системного аналізу у сфері археології та антропології;	Семінарські обговорення; Доповідь на одну із семінарських тем. Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Письмова дослідницька робота. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 07 Знання, розуміння, вміння та навички використання правил цитування та посилання на використані джерела, правил оформлення бібліографічного списку, розуміння змісту і порядку розрахунків основних кількісних наукометричних показників ефективності наукової діяльності.	Семінарські обговорення; Доповідь на одну із семінарських тем. Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Письмова дослідницька робота. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 08 Знання історії розвитку соціально-економічних та історичних процесів; концептуальних засад охорони археологічної	Семінарські обговорення; Доповідь на одну із семінарських тем. Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із	Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Письмова дослідницька робота. Перевірка якості ви-

спадщини; реконструкції етнокультурної історії населення сучасної України; деталізація давньої історії України; стратегічних напрямів удосконалення методики проведення археологічних досліджень.	пошуком додаткових джерел.	конання самостійних завдань.
РН 09 Знання у виявленні локальних особливостей розвитку окремих регіонів України у доісторичний період; антропологічного складу населення України у різні історичні періоди; побуту та умов життя давнього населення від появи людини на території сучасної України до XXI ст.; міграційних тенденцій у давнину на території сучасної України та їх комплексний аналіз;	Виконання аспірантами самостійних завдань. Методична організація та самоорганізація аспірантами читання та критичного аналізу фахової літератури. Написання аспірантами письмової роботи.	Перевірка якості читання та критичного аналізу аспірантами фахової літератури. Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 10 Знання закономірностей розвитку продуктивних сил давніх суспільств; світогляду давніх суспільств за даними археологічних досліджень; системи розселення та функціонування соціально-історичних організмів давнини на території сучасної України у різні історичні періоди та виявлення закономірностей; розвитку матеріальної культури давніх суспільств, що мешкали на території сучасної України від появи людини на території сучасної України до XXI ст.	Практичні роботи. Робота у міні-групах та парах під час занять.	Поточний контроль активної участі аспірантів у практичних заняттях. Відповіді та дискусії на семінарських заняттях.
РН 11 Вміння класифікувати типи матеріальної ку-	Семінарські обговорення; Доповідь на одну із семінарських тем. Індивідуальний міні-	Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Пи-

льтури давніх суспільств; використання природничих методів дослідження для комплексної характеристики давніх суспільств; реконструювати господарські структури давніх суспільств та хід соціально-історичного процесу; визначати пріоритетні напрямки розвитку історичної науки.	проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	сьмова дослідницька робота. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 12 Знання методологічних питань вивчення давньої історії за матеріальними залишками; розвитку сільського господарства протягом часу існування відтворювальної економіки на теренах України; історії та ролі металургії давніх суспільств; напрямів удосконалення технологій давніх виробництв(обробки каменю, кістки, шкіри, дерева, виробництва скла тощо);	Семінарські обговорення; Доповідь на одну із семінарських тем. Індивідуальний міні-проект (дослідження): доповідь на одну із семінарських тем із пошуком додаткових джерел.	Відповіді та дискусії на семінарських заняттях. Письмова дослідницька робота. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 13 Знання проблеми первісного заселення території України; становлення відтворюючої економіки на Україні; емпіричного рівня пізнання археології; проблем теоретизування наукового знання в археології; меж пізнання в археології; становлення та розвитку української археології;	Практичні роботи. Написання аспірантами письмової роботи. Письмова дослідницька робота, що розвиває основні тези доповіді на семінарі. Семінарські обговорення.	Поточний контроль активної участі аспірантів у практичних заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.
РН 14 Вміння будувати демографічні моделі розвитку відмінних типів суспільств минулого (кочовики, землероби тощо); проводити кластерний та факторний аналіз даних	Практичні роботи. Написання аспірантами письмової роботи. Письмова дослідницька робота, що розвиває основні тези доповіді на семінарі. Семінарські обговорення.	Поточний контроль активної участі аспірантів у практичних заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань.

для виявлення спорідненості давніх людських об'єднань.		
РН 16 Знання основних сучасних методик та підходів археологічного дослідження; теоретико-методологічних основ реконструкції давньої історії за матеріальними залишками; вміння визначати специфічні риси різного типу соціумів давнини; обґрунтовувати перспективні напрями модернізації методів археологічного дослідження та концепцій національної ідентичності.	Практичні роботи. Робота у міні-групах та парах під час занять.	Поточний контроль активної участі аспірантів у практичних заняттях. Відповіді та дискусії на семінарських заняттях.

III.2. Умови визначення навчального рейтингу дисципліни.

Види робіт/форми контролю	Кількість робіт	Максимум балів за заняття/вид роботи	Разом
Семінарські заняття	7	5	35
Самостійна робота	1	25	25
РАЗОМ (за роботу у семестрі):			10
Залік			30
РАЗОМ			100

III.3. Критерії оцінювання знань і вмінь з дисципліни.

Види робіт	Кількість балів	Критерії оцінювання
<i>Семінарське заняття</i>	2	Доповнення
	4	Відповідь із використанням основної літератури (з урахуванням повноти відповіді)
	5	Відповідь із використанням основної та додаткової літератури (з урахуванням повноти відповіді)
<i>Самостійна робота</i>	0	Завдання не виконане або містить плагіат.

	1–10	Завдання виконане не повною мірою; автор не виявляє навичок аналізу і логічного та послідовного викладу; подекуди припускається помилкових суджень; робота не вичитана й оформлена неналежним чином.
	11-24	Автор демонструє достатню обізнаність із програмним матеріалом дисципліни та вміння логічно і послідовно викладати свої судження на письмі. Разом із тим, завдання виконане недостатньо повною мірою; роботі бракує аналітичного характеру.
	25	Завдання виконане вчасно і повною мірою; автор демонструє належний рівень знання і розуміння програмного матеріалу дисципліни; виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Робота вчасно подана й оформлена у відповідності до вимог.

III.4. Порядок перерахунку показників нормативної 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS.

За шкалою ОНП	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	5 (відмінно)	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	4 (добре)		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70	3 (задовільно)		D (задовільно)
60 – 65			E (достатньо)
30 – 59	2 (незадовільно)	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)

IV. ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам викладених у законах України [«Про авторське право і суміжні права»](#), [«Про освіту»](#), [«Про наукову і науково-технічну діяльність»](#), [«Про науково-технічну інформацію»](#), [«Про вищу освіту»](#) та [«Положення про організацію освітнього процесу для аспірантів та здобувачів ступеня доктора філософії поза аспірантурою у Інституті археології НАН України»](#) затвердженого Вченою радою Інституту археології НАН України 15червня 2017 р. Протоколом №6.

Розробники курсу очікують, що всі учасники є апіорно є рівноправними колегами які здійснюють самостійні дослідження. Усі матеріали включно з наданими електронними копіями публікацій надаються виключно з навчальною метою і не можуть бути поширені чи використовуватись поза межами навчальних завдань курсу, або третіми особами.

У разі неможливості з поважних причин бути присутніми на лекційному занятті аспіранти зобов’язані повідомити викладача про це. Матеріал пропущених лекційних занять повинен

бути відповідним чином опрацьований. Відсутність аспіранта на семінарському занятті зобов'язує його виконати додаткове завдання з тематики курсу.

Затверджено

Вченою радою Інституту археології НАН України
Протокол № 7 від 22 червня 2022 р.